

הנוף - תבנית האדם מולידו

אדר' נוף שחר צור

נוף הפולדר, האדמה החדשה

ציפוף רוטרדם, 23.000 בתים בתחומי העיר הקיימת, באדום - ציפוף מגורים

לשון יבשה להגנה על קו החוף מעליית מפלס הים Buckthorn City, The Netherlands

העיר רוטרדם לטובת הפרברים. במרכז העיר נבנים מגדלי מגורים, בעוד השכונות הסמוכות למרכז איבדו מאיכותן והתאכלסו בשכבות מעוטות יכולת. במחקר מקיף שנעשה ב-west8 זהו אתרים פוטנציאליים לציפוף, מיחזור והקמת מגורים, שהוליד תוכנית לבניית 23.000 בתים טוריים צמודי קרקע בתחומי העיר הקיימת. הפרויקט שקורא לציפוף פנימי של העיר במקום התפשטות החוצה, הוביל לשינוי התפיסה במדיניות הדיוור, וערער במעט את מגמת הפירבור. עיריית רוטרדם אימצה את התוכנית לציפוף בגבולות הקיימים ושילבה את הפרויקט בחזון העיר.

טבע שני³

המטרופולין בן זמננו הוא מערכת גדולה בעלת מטבוליזם מורכב. ג'ונגל אורבני זה הוא ישות קשה ביותר לתכנון, שהשתנתה בהווה מאופיינת בעיקר על ידי התערבויות מקומיות קטנות. במהלך דיון בנושא עקרונות קיימות נשאלה השאלה: האם התפתחות עירונית בק"מ גדול יכולה להיות מוכתבת על ידי יצירת שלד ירוק כשלב ראשון, כפי שייצר אולמסטד בפארקים האזוריים?⁴ האם יתכן מצב בו יצירת הנוף תקדים את העיר?

התשובה היא כן, הפיכתם של אזורים מופרים בקנה מידה גדול לטבע היא דבר מתבקש. על ידי מתן הזדמנות ועידוד בתי גידול מקומיים להיאחז מחדש בשטחים סמוכים לעיר, ייווצר שוב מצב של טאבולה ראסה. מעובות, מדמנות, בסיסי צבא, מסלולי טיסה ואתרי תעשייה מפונים בקרבת העיר עשויים לזכות בטבע שני. באמצעות עיצוב הנוף ניתן לכוון ולהפוך טבע זה לדרמטי יותר. אחרי שלב קצר של עבודות עפר, עיבוד ושתיחה, ייווצרו חברות חלוץ כבסיס אקולוגי לתהליך סוקצסיה⁵ שיתפתח לאיטו לבתי גידול שונים. חורשות, שטחי בור ודיונות חול יהיו נוף אידיאלי בקרבת הערים. תוך 25 שנה או יותר, יהיו שטחים אלו זמינים מחדש לתכנון עירוני.

היעלמותם והשתנותם של מרחבי הנוף הפתוח בהולנד, כמו בישראל, גידול האוכלוסין והשאיפה ליצירת סביבות חיים איכותיות, דורשים מאדריכל הנוף של היום התבוננות ביקורתית, נקיטת עמדה פוליטית וחקר כיוונים חדשים. על פי west8 העתיד אינו טמון בדיאלוג פוליטי או פילוסופי על מה לשמר ואיך, אלא על כיצד ניתן לפעול ליצירת אקולוגיות חדשות. רעיון "הטבע השני" מפנה את תשומת הלב והדגש לסוג תכנון חדש, ארוך טווח, מבוסס על קיימות.

³ טבע שני - Adriaan Geuze, Matthew Skjonsberg, Second nature, landscape Infrastructure

⁴ Frederick Law Olmsted, the American parks: Central Park (Manhattan), Prospect Park (Brooklyn), Back Bay Fens (Boston)

⁵ חילוף חברות בטבע

פולדרים שחלקם בני כמעט 1000 שנה יכחד? שורה של ועדות תכנון ועיריות קצרות רואי רומסות ברגל גסה את אדמות הפולדר. הלב הירוק? של הולנד, נאות החלוצים, נורע פריברים. הכבישים החוצים הפכו מסדרונות של מסחר קמעוני נדוש ויזמים זריזים מנצלים כל צומת להקמת מרכז מסחרי או בניין משרדים מתיפייף.

נראה שהציבור אדיש למתרחש. על רקע זה נהגה **מייצב האופק**, כחלק מהביאנלה השנייה לארכיטקטורה רוטרדם 2005. פרות מתנפחות בנובה 8 מטר הוצבו לאורך כבישים ראשיים, כתזכורת לייחודו של הנוף ההולנדי ההולך ונעלם. הפרות השמחות שמסגרו את הנוף בין רגליהן, התקבלו באהבה על ידי החקלאים שנידבו את שדותיהם והפכו שותפים למחאה ללא צורך בהסברים.

ואולם, על מנת להקל את עומס העיור על המישורים הפתוחים, נדרשת יותר ממחאה אמנותית יש צורך בחקיקה, בהגדרה ברורה של גבולות העיר, בבלימת הפרבור וציפוף הערים וכן דיון מעמיק בסביבות חיים עתידיות.

בחזרה לרוטרדם

בעשורים האחרונים נוטש המעמד הבינוני את

אדריכלות נוף במובנה הקלאסי. אדריאן חאווה, מייסד ומנהל west8, טוען שאדריכלות נוף הינה חלק אינטגרלי מתכנון סביבתי, תכנון תשתיות ובינוי ערים. באופן מסורתי נעשה שימוש בבניינים ליציקת משמעות לעיר, תפקיד זה עובר בהדרגה לאדריכלות הנוף.

התפיסה של west8 לעיצוב הנוף מורכבת משני גורמים. ראשית, גישה הנדסית קלאסית המבוססת על ההיגיון מאחורי צרכים ותשתיות. שנית, ההכרה בצורך של מתן זהות, סמליות ופואטיקה לנוף. בחיבור שני גורמים אלו נוצר טבע חדש, טבע שני, מעשה ידי אדם, של נופים הנבנים כמתן מענה לדרישות פרגמטיות (ניקוז, תחבורה, גידול אוכלוסין) וגם כאלמנט המחזק את התרבות אליה הם משתייכים.

האופק האבוד

מתחילת שנות השבעים נוגס פיתוח מואץ במישורים הפתוחים. הדור שנולד לאחר מלחמת העולם השנייה הפנה בנחישות עורף לנופי התרבות. הפולדרים מאבדים את ייעודם החקלאי והאופק הרחב בעל השמיים הנמוכים, טחנות הרוח והפרות הופכים נוף נדיר. הכיצד יתכן שנוף מיוחד זה, מעשה ידי אדם, של

בראשית

הנוף שנברא מקרקעית הים הינו תמצית הקיום של התרבות ההולנדית. במאות האחרונות, יובשו אזורי ביצות ומישורי הצפה נרחבים ליצירת קרקע פוריה לחקלאות ולהתישבות. הנוף החדש, מקצב אינסופי של חלקות אדמה צרות ומקבילות, הזין ופרנס אוכלוסיה הולכת וגדלה. ואולם, רצף אסונות שכפה הים הצפוני הסוער העמיד למבחן חוזר את סבולת האדם. מוקפים בטבע עוין, הפולדרים¹ לא סבלו חצאי אמיתות. רק שתי אמיתות התקיימו: מוגנים בתחומי הדייק או חשופים, מחוצה לו. שיטת הפולדרים החדשה כפתה על דור המייסדים תפיסת עולם חד-משמעית: נכון או שגוי, טהור או חוטא, יבש או רטוב, שחור או לבן. האמונה המוחלטת של החלוצים ביכולתם ההנדסית לגבור על איתני הטבע, איכותם הציורית של נופי הפולדר שהונצחו על ידי רמברנט, ואן רויסדאל ואחרים ומעל אלו הפרגמטיזם שנולד עם הדייק והפולדר - הם מאבני היסוד של אדריכלות הנוף ההולנדית.

אדריכלות הנוף בת זמננו

למרות שהמשרד ההולנדי west8 עיצב לא מעט פארקים וגנים, נפח לא מבוטל מעיסוקו איננו

¹ פולדר - חלקת אדמה מתחת גובה פני הים מוקפת סוללות שיובשה מים או ביצה. ישות הידראולית מלאכותית הזקוקה למשאבות לצורך ניקוז.

² הלב הירוק - אזור חקלאי מיושב בדלילות במטרופולין החוף ההולנדי בין הערים רוטרדם, האג, לייזן אמסטרדם ואוטרכט.